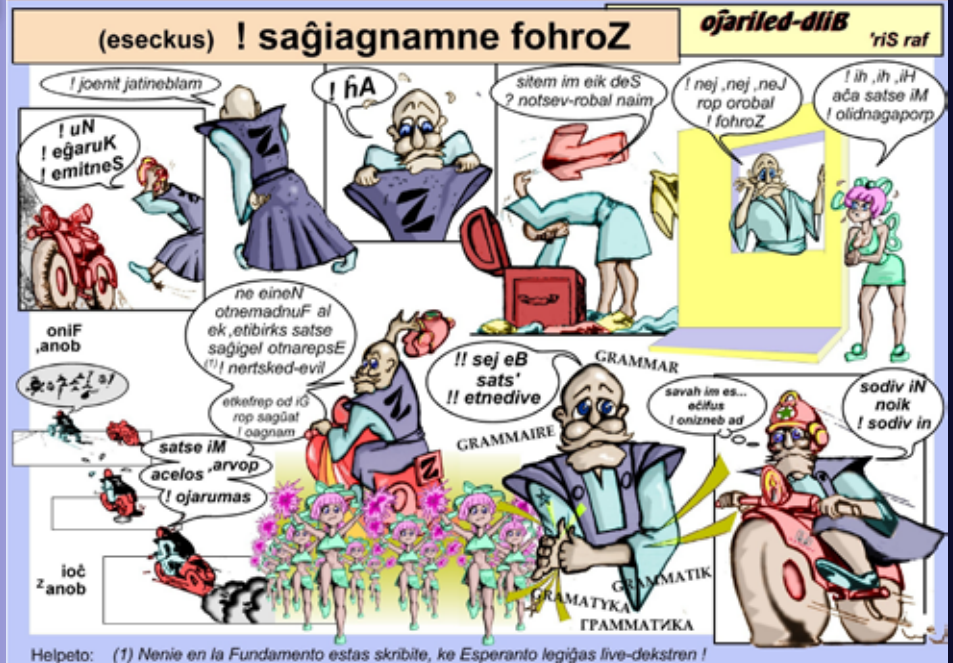


Sennacieca Revuo n-ro 147 2019



Sennacieca Asocio Tutmonda

En ĉi numero
Esprimlibero
per
presdesegnoj
Dediĉe al Jean Sella



Marcelo Redoulez

Bild-Deliraĵo far Sir', kun Zorhof, karikaturo de Zaza.

Sennacieca Revuo estas eldono de SAT

Asocia sidejo de SAT

67 avenue Gambetta, FR-75020 Paris, Francio

Telefono : (+33) 09 53 50 99 58

kontakto@satesperanto.org

www.satesperanto.org

Poŝtkonto : SAT n-ro 1234-22 K, Paris

IBAN : FR41 2004 1000 0101 2342 2K02 064 ; BIC : PSSTFRPPPAR

Konto de SAT ĉe UEA : satx-s

Konto de SAT ĉe PayPal : financoj@satesperanto.org

Plenum-Komitato de SAT

Prezidanto : Vinko Markovo

Vic-prezidanto : Pedro Sanz

Sekretario : Diana Riŝar

Kasisto : Bruno Henry

Vic-kasisto kaj eldonestro : Guy Cavalier

Ceteraj membroj : Paz (Jung Hyunsoo), Dieter Rooke, Dominiko Simeone

Reprezentantoj de SAT en la LEA-Komitato : Paz kaj Dieter Rooke

Sennacieca Revuo

Redaktoskipa kunordiganto : Vinko Markovo

Enpaĝiganto : Serĝo Sir'

Ceteraj redaktantoj : Gary Mickle, Rob Moerbeek, Grazina Opulskiene, Marcelo

Redulez, José Maria Salguero (Kani), Pedro Sanz, Rikardo Schneller, Franciska Toubale

*Kontribuojn por ambaŭ gazetoj sendu
elektronike al*

sennaciulo.redaktejo@gmail.com

aŭ paperpoŝte al

SAT-Amikaro : 132-134 boulevard Vincent-Auriol, FR-75013 Paris, Francio

Pri la enhavo de la artikoloj respondecas la aŭtoroj mem.

Publikigo de artikolo ne signifas, ke ĉiuj redaktoskipanoj konsentas pri ĝia enhavo.

Ricevitajn manuskriptojn oni ne resendas.

Imprimé par : TROIS A, 4 rue Théodule-Ribot, FR-75017 Paris.

Parution annuelle. *Aperas ĉiujare*. Le directeur de la publication : Guy Cavalier

Abonnement annuel — *Jara abono* : Francio 39 eŭroj

Autres pays — *Aliaj landoj* : vidu la detalojn en la kotiztabelo presita en *Sennaciulo*.

Dépôt légal à la date de parution : n-ro CPPAP 0515 G 86567

Suppl. au n° 11-12 (1373-1374) de *Sennaciulo*

Prezento

La redaktoskipo

Karaj legantoj,

Jen la numero 147 el *Sennacieca Revuo*, enpaĝigita komence de 2020 surbaze de materialo kolektita kaj korektita ĝis la fino de 2019. Ĝin malfermas artikolo de Marcelo Redoulez. Okaze de la 5a datreveno de la buĉado de la karikaturistoj de la satira franca gazeto *Charlie Hebdo*, li detale esploris la historion de presdesegnoj, inkluzive de ĝia esperanta flanko. Alia temo ligita al la nun estas la priskribo de Vatto, unu el la monunuoj uzitaj por lokaj interŝanĝoj en Japanio. Ĝin prezentas Huzimaki Ken'iti. Poste Nikolao Gudskov resaltigas nin al la mezo de la 19a jarcento, pripensante la evoluon de inteligentularo en Rusio, ĝis la nuna epoko. Sekvas kontribuo de Ester Boquera, kiu rekte prezentis siajn esplorojn pri la uzo de Esperanto flanke de la Komisariato pri Propagando de la Kataluna Registaro dum la Hispana Enlanda Milito (1936-1939) okaze de la 92a SAT-kongreso en Barcelono. Alian perspektivon pri la rilato inter universaleco kaj nacia kulturo proponas la esploro de Miguel Fernández, pri la verkista triopo Buñuel-Lorca-Dalí. Ni poste plu antaŭeniras en la dudeka jarcento kun aro da rakontoj de atombombitoj el Hiroŝimo kaj Nagasako, kolektitaj de Hori Jasuo, lige al la konstato pri malrapida ratifado de la tutmonda traktato pri malpermeso de nukleaj armiloj.

Ni esperas, ke la tralego de la ĉi-jara artikol-kolekto estos al vi agrabla. Kaj ankaŭ, ke ĝi instigos vin viaŭvice funkciigi viajn klavarojn, fotilojn kaj desegnojn, por nutri la postan numeron.

Esprimlibero per presdesegnoj

Dediĉe al Jean Selle

Marcelo Redoulez

Tute nature pro ĝia esenco presdesegno rigardas la aktualaĵojn per propra flanka vidpunkto. Ĝi ĝenerale celas provoki, pripensigi, emociigi aŭ/kaj ankaŭ denunci. Tial ĝi kaptas la atenton de la leganto kaj ne lasas lin/ŝin indiferenta. Foje publikigita sub formo de ilustraĵo, eblas ankaŭ, kaj tio plej oftas, ke ĝi prezentas aktualaĵon sub formo de karikaturo. El la itala «caricare» signifanta «ŝarĝi», karikaturo celas akcente troigi la karakterizojn, la ĉefajn trajtojn de vizaĝo. Tial la arto de la presdesegno paralele kompareblas kun tiu de la karikaturo. Ĉu ne?

Se kredindas, ke karikaturistoj esprimiĝis, kiam demokratio tion permesis al ili, historio povas malpravigi tiun aserton. Sed bedaŭrinde eventoj tra la mondo de nia 21a jarcento montras, ke la fundamenta rajto libere esprimi sin, ĉie malprogresas. En aŭtoritataj reĝimoj desegno povas endanĝerigi la vivon de ĝia aŭtoro. Tamen ne nur tie. Ankaŭ en demokratiaj landoj. Amnestio Internacia observas, ke tiu libero estas ofte oferita nome de sekureco, naciaj aŭ religiaj tradicioj, aŭ pro lukto kontraŭ terorismo. En 2015 presdesegnistoj per sia vivo pagis sian rezolutecon senrimene profesie karikaturi. Ĉu esperantistoj same riskus?

Presdesegno kaj karikaturo, difinoj tra la historio

La unuaj spuroj pri karikaturo troviĝas en antikvaj tempoj. Jam grekaj potoj misformis iujn personaĵojn por kontraŭi la tiamajn estetikajn belmodelojn. Mezepoke, groteskaj personaĵoj, fantastaj kaj simbolaj bestoj, alegorioj vidiĝas inter la skulptaĵoj sur la muroj de la preĝejoj. Renesance, dank' al disvolviĝo de diversaj gravurformoj, karikaturo kaj satiraj desegnoj multobliĝas. Karikaturarto iĝas profesio personigita de Pier Leone Ghezzi (1654-1755), kiu libere vendis siajn desegnojn en Romo. Aliaj fontoj citas desegnon publikigitan en la gazeto *Pennsylvania Gazette* [1] kiel komencon de la politika karikaturo kiel ĝenro.

Kun la teknika revolucio dum la 19a jarcento, presado industriiĝas kaj la presdesegnoj de tiam trovis sian lokon en la gazetaro. Kaj tiel tiu artoĝenro famiĝas. El la politikaj agitadoj fontas nekonsidebla inspiro: Napoleono la 1a, la reĝoj Ludoviko la 18a, Karolo la 10a, Ludoviko-Filipo, Napoleono la 3a sinsekvas kiel regantoj de Francio.

Tamen, temante pri imperiestro aŭ reĝo, indas respektigi ilian aŭtoritatecon. Plimultiĝas la malpermesoj direkte al la desegnistoj. Kaj kelkaj el ĉi-lastaj pagis pro sia insolenteco. Ekzemple Daumier (Domje'). Konsiderata kiel unu el la plej vervaj karikaturistoj de sia epoko, li estis arestita kaj kondamnita je sesmonata arestado en malliberejo pro sia publikigo, la 16an de decembro 1831 en la gazeto *La Caricature*, de desegno montranta



Karikaturo de Antonio Vivaldi far Pier Leone Ghezzi



Honore Daumier: Gargantueca reĝo voranta la impostojn

la reĝon Ludoviko-Filipo sub la trajtoj de Gargantuo [2], voranta impostojn.

De tiam la desegnoj ne plu fronte atakas sed insinuas. Samtempe ili turniĝas pli ĝenerale al karikaturo de la moroj, kaj la kreado de popolaj personaĵoj. Ili pli larĝe kritikas la socion kaj ne plu la misojn de nur unu homo. Ili kreas rolulojn, reprezentantojn de la diversaj sociaj tavoloj de la 19a jarcento. Nur dank' al abolo de la leĝoj rilate la presadon en Francio, la 29an de julio 1881, la presdesegnistoj finfine povos tie, tute libere, esprimi sian arton.

Fronte al cenzuro

La 20a jarcento kaj ĝiaj militoj kunigas la karikaturistojn. De 1919 ĝis 1939, la postmilita amara stato, la modo, la politikaj krizoj, la internaciaj aferoj, la Popola Fronto ebligas al la karikaturistoj grupiĝi en similaj bataloj. Post la dua mondmilito, multaj engaĝitaj aŭ radikalaj gazetoj iom post iom malaperas. Paralele stariĝas vere ĝeneralema gazetaro. Tiam la presdesegnistoj mem limigos sin. Kaj la polemikoj rilate la karikaturojn publikigitajn en *Charlie Hebdo* komence de la 21a jarcento pruvas, ke la presdesegnistoj konservis esprimliberon nur tre relativan.

1. Hodiaŭa situacio

De la 6a ĝis la 8a de novembro 2019 okazis en Strasburgo la 8a *Forum mondial de la démocratie* (Monda Forumo por Demokratio) kun ĉi-jara temo: la presdesegnarto. Pri tio raportis la televida tagĵurnalo, elsendo de la franc-germana ARTE-TV [3]. Kvardeko da presdesegnistoj el la tuta mondo estis tie invititaj por paroli pri sia profesio kaj ĉefe defendi la rajton karikaturi, pli kaj pli mistraktata en la mondo. Cenzuro restas ĉiutaga defio por multaj el tiuj profesiuloj, subtenitaj de la asocio *Cartooning for Peace* [4] kreita de Plantu [5] antaŭ proksimume dek jaroj.

Efektive, 2019 restos kiel malhela jaro por la presdesegnistoj en la tuta mondo: abundis cenzuroj, arestadoj, policaj juĝoj en la plej aŭtoritataj landoj, sed al tio nepras nun aldoni la perforton de la sociaj retoj, kaj la memcenzuro, kiu severas en niaj demokratiaj landoj. La svisa desegnisto Chapatte viktimas pro tio: la pasintan unuan de julio la gazeto *New York Times* decidis forviŝi ĉiujn presdesegnojn el siaj paĝoj, post publikigo de alies karikaturo, kiu vekis polemikon. Tial la laborkontrakto de Chapatte estis interrompita post dudek jaroj da bonaj kaj fidelaj servoj.

Chapatte mem komentas: «La decido de NYT fakte ekvivalentis elimini ĉiujn mesaĝistojn, presdesegnistojn, ĉar unu mesaĝo, unu presdesegno misevoluis. Jen turniĝo al la preventa memcenzuro. Tio estas malkvietiga. Se ni prevente memcenzuras nin, por resti politike akceptebla, aŭ pro la sociaj retoj, ni riskas morgaŭ vekiĝi en mondo sen humuro.»

Kiel fronti al tiuj insidaj malamikoj, kiuj mondscale verŝadas fimisaĵojn per la sociaj retoj? Jen unu el la temoj pritaktitaj dum la renkontoj okaze de la forumo organizita far *Cartooning for peace*, dum kiu, ĉiu povis esprimi siajn alfrontitajn malfacilaĵojn. La usona ĵurnalistino Ann Telnaes estis en 2016 celo de intrigo per Tvitero, ĉar ŝi karikaturis usonan senatanon.

Ann Telnaes raportas: «Mi memoras, mi sidis antaŭ mia komputilo, kaj mi rigardis mian Tviteran mesaĝaron, kiu furore sinsekvis kiel valoroj sur ekrano de monmaŝino, kaj elverŝas hatajn mesaĝojn. Tiam ĉar temis pri nova fenomeno, mi nenion respondis, mi restis silenta sur la sociaj retoj. Sed hodiaŭ mi alimaniere vidas la aferon. Kiam mi ricevas minacon, sub formo de tvitpepoj aŭ retmesaĝoj, mi tuj publikigas ĝin.»



Bildo longe aplaŭdata dum la koncerto de La Kompanoj por la 100a UK de UEA en Lillo la 27an de julio 2015.

Ofte la kritikojn alfrontas la presdesegnistoj solaj. *Cartooning for Peace* ankaŭ celas krei ligojn inter ili. Kaj ili celas kiel venontan etapon: agnoskigi la presdesegnartron, kiel fundamentan rajton ĉe Unesko.

Kompreneble ĉio tio estas despli reliefigita pro la amasmurdado, kiu trafis la artistojn de la gazeto *Charlie Hebdo* en Parizo la 7an de januaro 2015. Ĉu do tiuj karikaturistoj uzis siajn desegnojn kiel vere danĝerajn perversigilojn? Tiu evento generis lavangon da sentoj. Tra Parizo, tra la mondo, kunsentiĝis grava emocio, kiu komprenigis, ke tiu tuŝo al liberesprimo, kaj sekve al libero mem, ĉie ajn trafis multajn homojn intime. Do tiel profunde, ke ĝia esploro estas valora.

2. Je suis Charlie – ‘stas mi Charlie

La eldonejo *Livre de Poche* eldonis, kelkajn tagojn post la masakro en la redaktejo de *Charlie Hebdo*, libron profite al ties kaso. *Nous sommes Charlie* (Ni estas Charlie) konsistas en kolekto de tujaj reagoj de 60 verkistoj, kiuj ĉiuj siamaniere alportas sian opinion favore al la esprimlibero.

Sur la paĝoj 105a ĝis 109a, Gérard Mordillat (Gerardo Mordija’), argumentas en sia teksto:

Kontraŭ Dio

Estu klare: Charb (pr. Ŝarb), Honoré (Onore’), Wolinski (Volenski’), Cabu (Kabu’), Tignous (Tinjus’), murditaj en la redaktejo de Charlie Hebdo, estis amikoj miaj. Ni kune laboris, kune eldonis, kune aktivis, kune manĝis, kune petolis dum multaj jaroj...

Mi do neniel povas pretendi ajnan neŭtralecon.

Ĉar mi estas verkisto kaj kinisto mi volas fokusiĝi sur vortoj kaj bildoj.

La unua vorto, sur kiu mi unue fokusiĝu estas la vorto «atenco», kiun de lasta merkredo amaskomunikiloj tro elgargaris. Mi taksas tiun vorton neoportuna. Terorismo estas blinda kaj bombeksplodantoj murdas, ĉar ili volas murdi sen zorgi pri identeco de la viktimoj, nur ties nombro valoras por ili. La ĵurnalistoj kaj desegnistoj de Charlie ne estis viktimoj de atenco sed nome ekzekutitaj. Temas pri vera ekzekutado, ja politika ekzekutado komparebla, se vole, al tiu de Jaurès (Ĵores’), ankaŭ li ĵurnalista, ankaŭ li direktoro de gazeto. Jen faŝistaj metodoj, por kiuj la religia aŭ naciista diskurso estas nur trompa masko. Endas tion laŭtege diri, la ĵurnalistoj de Charlie estis ekzekutitaj nek far muzulmanoj, nek far islamanoj, sed far

faŝistoj. Niaj malamikoj estas nek la muzulmanoj, nek la islamanoj, sed la faŝistoj.

Ni nun prenu bildon [6]: tiun de Mohamedo, kiu verŝigis tiom da inko. Nur memorige, komence estis desegnoj publikigitaj en Danio, kaj modifitaj de integristaj imamoj, kiuj larĝe sendis ilin tra la muzulmana medio, tiel ekbruliginte la meĉon. Ilin publikigante kaj publikigante siajn proprajn desegnojn Charlie Hebdo atestis sian solidarecon kun la danaj desegnistoj... Jen la startpunkto. Fine, du faŝistaj murdistoj sin mem starigas kiel juĝistojn kaj ekzekutistojn, prektekstante «venĝi la profeton». Sed kiun venĝi? kaj pro kio?

Mi ne dubas, ke en la 7a jarcento estis en Arabio profeto. Ĉu li nomiĝis Mohamedo, jen alia afero. Laŭ parolo de Jaqueline Chabbi (Ĵaklin' Ŝabi), fama islamologo: «Estas tro bele, por esti vere!». Mohamedo signifas la «laŭdato», la «incensato», ĝi estas do kromnomo, ne nomo. Ĉu eblas insulti kromnomon?

Ni ne scias, kiam naskiĝis Mohamedo, nek kiam li mortis. Tradicio konsideras, ke tio okazis en 632, sed tiu hagio-biografio estis verkita preskaŭ du jarcentojn post la morto de Mohamedo. Tio signifas, ke fakte, historie, ni nenion aŭ kvazaŭ nenion scias pri la viro Mohamedo: kaj absolute nenion pri lia fizika aspekto. Legenda Mohamedo, vestita de ĉiuj gracioj kaj ĉiuj virtoj, naskiĝos pli ol duonjarcenton post lia morto sub la egido de la kalifo Abd Al-Malik, kiu iel igos lin sia proparolanto.

Kiel skizi karikaturo de viro, pri kiu oni nenion scias?

La desegnoj publikigitaj en la gazeto Charlie Hebdo ne estas karikaturaj sed imagaj portretoj, eble ŝarĝportretoj, tamen portretoj de la Profeto de l' Islamo; same imagaj kiel tiuj, kiuj abunde troveblas jam ekde la 15a jarcento en la otomana kaj persa tradicioj kaj ĝis nia nuno en la ŝijaisma tradicio. Parto de la muzulmanoj neniel ofendiĝas pro prezentaĵo de Mohamedo kiel sepjarcenta vivulo. La sakraligo de lia figuro estas nur Fundamentisma diktaĵo, veninta en la 19a jarcento el la Vahabismo, kaj ĉu tiu legenda figuro postulus «venĝon»? Ni estu seriozaj.

Urgas kaj necesas, ke la ekleziaj aŭtoritatoj de l' Islamo rememorigu, ke en Respubliko estas laŭleĝe eble karikaturi Mohamedon, samkiel oni karikaturas Jesuon, la papon, Jehovon, la politikistojn, vin, min ktp. Tio nomiĝas esprimlibero kaj tio estas unu el la fundamentoj de demokratio.

Estus laŭleĝe ebla karikaturi Mohamedon, sed estus «ofende». La vorto «ofendo» ofte aŭdiĝas el buŝoj, por riproĉi la desegnistojn de Charlie, ĉar ili faris, kion ili faris. Tiu «kulturo de l' ofendo» ekpropagiĝas kiel metastazoj de tumor. De nun, iu ofendiĝas pro io ajn. La integristaj kristanoj ofendiĝas pro teatraĵo, kiu rolludigas Jesuon; samkvalitaj judoj ofendiĝas pro ĉiu kritiko kontraŭ la israela estraro, gangrena pro ekstremdekstraj religiuloj; la muzulmanoj ofendiĝas vidi sian Profeton frontpaĝe de satira gazeto... Ĉiuj tiuj belaj animoj postulas cenzuron kaj trudon de silento al la ofendantoj. Sed kiu trudos silenton al ili, kiuj ĉiutage ofendas mian ateismon, tedegante min per siaj superstiĉaj absurdaĵoj, kaj kiuj pretendas estri mian vivon nome de ĥimero?

Karikaturinte Mohamedon, Charb, Cabu kaj ceteruloj kulpas delikton pro «blasfemo». Kiom da fojoj necesos ripeti, ke povas temi pri blasfemo nur en teokratio? En Respubliko, tute eblas verki, krei, proklami, ke oni fekas sur Dion, Jehovon, Alahon, Nanabozon la Granda Kuniklo, Budhon, Sanktan Nikolaon, Mikemuson, Hari-Poteron kaj ĉiujn diojn inventitajn por deturni timon antaŭ morto.

Sur la amaskomunikiloj, sed ankaŭ surstrate, aŭdeblas tri akuzoj kontraŭ Charlie: La gazeto estus islamofobia, monavida kaj provokema.

Charlie estus islamofobia... ĉar ĝi mokas la muzulmanajn integristojn kaj fundamentistojn. Tiukaze ĝi estus ankaŭ kristanofobia, ĉar ĝi mokas la bigotulinojn kaj fifariseojn, Jesuon, la papon kaj la tutan kristanan diadoran klikaĉon. Ni aldonu, ke tre verŝajne ĝi estas ankaŭ judofobia, ĉar ĝi fajfas pri Moseo kaj la profetoj. Kaj por plaĉe aspekti, sendube antisemita, ĉar ĝi kritikas la politikon de la israela estraro, masakranta civilajn palestinajn popolanojn, kiuj laŭdire miskvalitus sur la «sanktega tero»... Ĉio tio estas nur misjuĝado. Charlie estas tutsimple, kaj sanige, kontraŭklerikala. Per humoro, satiro, ironio, ĝi luktas kontraŭ ĉiuj eklezioj; kristanaj, muzulmanaj, judaj, budhismaj, ŝintoaj, zoroastraj, raelaj, kaj mi preterlasas aliajn plej bonajn. Kaj se ni rigardus, kion publikigis la franca gazetararo en tempo de la disigo de la Eklezio disde la Ŝtato en 1905, ni konstatus, ke niaj karikaturistoj ŝajnas timemaj kompare al la tiamaj... la nura respekto, kiun ni ŝuldas al la religioj, estas la respekto laŭ la etimologia signifo: teni je distanco.

Charlie publikigus siajn desegnojn nur por logi pasantojn pro absoluta monglutemo, regata de fiksa ideo pliriĉiĝi, ĉiam pli. Ne necesas substreki la groteskecon de tiu akuzo, kiam oni rigardas la financan situacion de la gazeto kaj tiun de la ĵurnalistoj. La saĝeco de la nacioj tion diris sentence: «Por hundon dronigi oni nomas ĝin rabia.»

Fine, Charlie estus provokema, senrespondeca, sume krima, kaj tial rikoltus, kion ĝi semus. Jen la plej abomena el la lingvaĵaj senĉoŝanĝoj; aŭ estas laŭ naturo provokeme diri la realon, ĝin alfronti, ĝin lumigi. Siatempo, ankaŭ Spinozo por la judismo, Richard Simon, Ernest Renan, Alfred Loisy por la kristanismo kaj multnombraj muzulmanaj aŭtoroj el la unuaj jarcentoj, Abu Naŭas, al-Hallaj, al-Razi, estis same akuzitaj kiel provokemuloj kaj ostracisme kondamnitaj. Siaskale, la ĵurnalistoj de Charlie Hebdo sekvas ilian sulkon... tiu de la kritika racio, de la inteligenteco kontraŭ la obskurantismo.

Monoteismo estas prezentata kiel progreso kompare al politeismo; ni esperu, ke post monoteismo kun ĝia unika dio, alia progreso kondukos nin al ateismo. Ne sufiĉas definitive forlasi «la Juĝo-n de Dio», kiel rekomendis Antonin Artaud, necesas definitive forlasi la ideon pri dio kaj ties sekvanta sangofluego. Plie kaj plue, la pastro Meslier: «La homo estos libera, kiam la lasta el la reĝoj estos strangolata per la intestoj de la lasta pastro.»

Kiel aneksoj al ĉi tiu artikolo, legeblas en estontaj numeroj de *Sennaciulo* kelkaj ceteraj atestoj tradukitaj el la sama libro.

Charb, la ĉefredaktoro de *Charlie Hebdo*, asertis voli unue ridi kaj ridigi, kaj ke li ne plu volus vivi en lando, kie li ne plu rajtus krei kaj libere esprimi sin. Li deklaris jam en 2012, ke li preferus stare morti ol juĝe vivi [7]. Kaj lia desegno frontpaĝe de la gazeto de la numero aperinta la 7an de januaro, kvazaŭ antaŭsciiga, estis la lasta. Multaj presdesegnistoj tra la mondo reage bildigis siajn emociojn tuj post la disendo de la novaĵo pri la murdado en la redakcejo. Tiuj desegnoj estis larĝe publikigitaj kaj surpapere kaj perrete. Sed kiel statas la Esperanto-movado rilate ne nur tiun tragikan eventon sed rilate la presdesegnarton kaj karikaturon ĝenerale?

3. Kaj en Esperantio ?

Konsterna povas esti la senpera konstato, ke grave mankas bonaj presdesegnoj en Esperantio. Kaj nombre kaj kvalite, kritikaj humuraĵoj devus abundi en gazetararo

verkita en lingvo aparte uzata kun/por humanaj celoj, kaj ankoraŭ pli en presorganoj de asocioj, kiuj sin difinas kiel kulturaj kaj socikritikaj. Kie do kuŝas la kaŭzoj de tiu manko? Kiujn kulpigi pro tio? Paralela komparo kun la muzika kaj kantista artistaro ankoraŭ malpli komfortigas tiun kvazaŭ vakuan impreson. Ja ne verdas la panoramo, kiun provas nuanci nur tro malmultaj esceptoj.

Kvankam ŝajne tio bone komenciĝis per karikaturoj...



Théophile Cart en la spegulo de karikaturisto [Jean-Robert](#), ĉ. 1912

Jam en 1911, por la unua franca kongreso en Liono, estis kreita kaj eldonita serio da tridek ses bildkartoj [8] kun karikaturoj de la tiamaj movadaj famuloj: Archdeacon, Boirac, Bourlet, Cart, Hodler, Michaux, Privat, ktp. Tamen ne Zamenhof. Kial do mankas la «Majstro»? En la tiuepokaj stilo kaj sprito, tiujn valorajn kreaĵojn desegnis iu Jean Robert. Bedaŭrinde neniu informo pri tiu artisto atingis nin hodiaŭ. Verŝajne ĉar li ne estis esperantisto sed simple respondis al mendo de Alice-Leontine Farges [9], estrino de la tiama liona E-oficejo. Ŝi supozeble pagis, li verkis laŭ indikoj. Tiel (aŭ tial) ŝia propra karikaturo kompletigas la serion. Kaj la kartaron ŝi vendadis propagande sur budo ĉe la Foiro de Liono. En 1922 la koloran ensemblon proponis anonco kontraŭ kvin francaj frankoj. Ĝi tekstis: «Karikaturante laŭ Paris'a sprito kelkajn famajn Esperantistojn, inter kiuj pluraj bedaŭrinde nun mortis, la desegnisto tute ne intencis iun ofendi.»

Estu do klare, ke ankaŭ esperantistaj karikaturoj ne celas iun ajn ofendi, sed reliefigas la intencon de ĝia aŭtoro ridigi. Ridigi la karikaturitojn samkiel la aliajn. Ĉu do al Zaza mankis humuro? Nu, la respondo al tiu demando

restas konfirmota...

Longa tempo sen karikaturoj

Kio rimarkeblas trafolumante la fruajn gazetojn presitajn jam fine de la deknaŭa aŭ komence de la dudeka jarcentoj, troveblajn en la arkivoj de Esperanto-Gironde apud Bordojo, kiaj *L'Espérantiste* (1898-1906), *Lingvo Internacia* (1903-1908), *The Esperantist* kaj *Germana Esperantisto* (1904-1908), *La Revuo* (1906-1912)? Tre maloftas ilustraĵoj; aperas nur tre sporade izolita foto, portreto de eminenta esperantisto, sed preskaŭ neniam desegno! Sur miloj da paĝoj, vere neniu karikaturo! Nur en *Tra la mondo* (1907-1908) du rubrikotitolojn ornamas desegnoj subskribitaj C. Oxenford [10]. «Fraŭlino Caro Oxenford estas portreto de ŝia tempo». Sed desegno, eĉ se presita en gazeto, ne tiel simple fariĝas presdesegno.

Kiel do interpreti tiun gravan silenton? Ĉu por montri nepran seriozecon de la Afero? Ne pro manko da humuro, ĉar ne mankas la rubrikoj kun ŝercaj rakontetoj.

En la revuo *Esperanto*, la oficiala organo de UEA, el la jaroj 1925-1927 konstateblas evoluo de la ilustraĵoj. Ili pli abundas. Ĉefe fotoj. La kelkaj publikigitaj desegnoj estas anonimaj, do eble verkoj de neesperantistoj, kaj sensprite ilustras la artikolojn.

La pioniroj de la jaroj 1932-1936

Komence de la tridekaj jaroj de la dudeka jarcento skurĝas tiun flankenlason du revuoj, nome *La Praktiko* [11] kaj *La Pirato*.

En sia unua periodo *La Praktiko*, kreita de Andreo Cseh kiel «gazeto kiu instruas kaj amuzas», enŝovas multajn desegnojn en siaj paĝoj. En la unuaj numeroj, ĉiuj anonimaj.



Sed rapide aperas subskribo de desegnisto, kiu fidele tenos sian rolon de presdesegnisto ĝis meze de la kvindekaj jaroj. Tiu gazeto el la Centra Oficejo de la Universala Ligo en Hago, kapablos eldoni gazetojn ĝis 1941 kaj reekos jam en 1946. Veraj karikaturoj mokante eminentajn esperantistojn (tamen daŭre ne la ŝajne netuŝeblan Dr-on Zamenhof), la personaĵoj ankaŭ surscenigas kritikan rigardon ekster la movado, kaj tiu novemas, al internaciaj organizaĵoj, kiel UNO, Unesko, Eŭropo...

Post la milita interrompo, *La Praktiko* reeldoniĝas kaj provas trovi sian spiriton. Do desegnoj retrovas sian lokon tie. En 1946, jen Oĉjo Sam, kiu stirante trenkamioneton, tiras okcidenten al riparejo germanan armean aŭton frakasitan, kiel ĝia ŝoforo. La saman jaron, jen karikaturoj de Molotov, Bevin kaj Byrnes, por denunci la traktadojn de la Moskva Konferenco. Ilin subskribis nekonatoj, verŝajne ne esperantistaj sed tradukitaj. Tiuj desegnoj vere markas politikan kritikon per ŝerca primoko.

Tamen baldaŭ post la milita interrompo, la redaktejo ŝanĝiĝas kaj fotoj pli kaj pli anstataŭas la presdesegnojn. Tiuj plej spiritaj de Dragutin Wranka malaperas fine de 1954. La neŭtraleco eble venkis per la malapero de la presdesegnoj de Wranka. Kaj *La Praktiko* fine mem malaperos en 1970, malgraŭ ŝanĝo de formato kaj abundo de fotoj.

Dragutin Wranka, kroato elmigrinta en Argentinon, kie li mortis en 1980, publikiginte siajn presdesegnojn en *La Praktiko* sed ankaŭ i.a. en *Heroldo*, estu konsiderata kiel pioniro de la esperantistaj karikaturistoj. Tiu arto internacie famigis lin. Eble li la unua karikaturis Oĉjo Zaza videbla en kadro sur muro.



Du karikaturoj de D. Wranka el *La Praktiko*

Alia revuo produktas amuzajn aŭ/kaj tiklajn karikaturojn, mokante la sociajn kaj movadajn morojn komence de la tridekaj jaroj: *La Pirato*, en Parizo. Ankaŭ en tiuj kajeroj sian desegnojn publikigas Dragutin Wranka. Tamen tie ne sole. Tuta bando da desegnistoj ilustras la ofte mokajn rubrikojn kaj artikolojn. Ilin subskribas Ludovic Rodo Pissaro, Hermann Linseisen, uTo, Jorik, Clelia Guglielminetti... Sed ne estas facile certe identigi la kontribuintojn, ĉar multaj el ili uzis pseŭdonimojn...

En siatempa *Sennacieca Revuo*, Raymond Schwartz (Rajmundo Ŝvarc) redaktis rubrikon *Laŭ mia rid-punkto*. De 1933 ĝis 1936 li estris la publikigon de la monata satira revuo *La Pirato*. En ties redaktoskipo karikaturis Raymond Laval [12], poste konata kiel Valo. La gravaj kontribuajoj de Valo celis ne nur esperantistojn sed ankaŭ de tempo al tempo la sociajn kaj politikajn situaciojn de la tiam bolanta mondo. Kaj plaĉe estas konsideri, ke li ne hezitis karikaturi Ŝvarcon, la ŝipestron, kaj ankaŭ Zamenhofon mem. Ĉu finfine la unua karikaturo [13] de la majstro? Ne certe, ĉar ne publikigita en la revuo, tamen... Bedaŭrinde la revuo nur dum tri jaroj «kaperis».

“Kiu ridi ne scias, seriozi ne povas.» Jen adoptenda moto de Schwartz, kiu ankaŭ konsideris ke «Popolo, kiu ne kuraĝas moki pri si mem, ne estas matura».

Krom tio? Neniu! Mizera gazetaro!

Dragutin Wranka kaj Raymond Laval kun la bando de *La Pirato* restas esceptoj. Post la dua mondmilito, samkiel post la unua, neniu alia artisto sin prezentas por pli vastigi la presdesegnartron.

Kaj post la jaro 1968, post la provoj pri liberesprimado de la junularo diversloke sur la tero, ĉu krajonuloj trovis inspirojn por inundi la verdan gazetaron per ilustraĵoj?

Tra la paĝoj de la tiamaj kaj hodiaŭ plu plej gravaj, movadaj gazetoj, kiaj *Esperanto*, *Monato*, *Literatura Foiro*, *Heroldo*, *Fonto*, *La Ondo de Esperanto* [14], samaj rimarkoj: kiam aperas karikaturo temas pri nur izolita, sporada, kvazaŭ hazarda ilustraĵo. Tre malofta. Bedaŭrinde sama vakuo okulfrapas en la lokaj ligiloj de Esperanto-grupoj. Kaj same en la SATecaj gazetoj aŭ revuoj: en la tiama fervora *La Juna Penso* ekskluzive gravis la tekstoj; en *Sennaciulo*, kvankam ĝia ĉefredaktoro plurfoje ŝanĝiĝis, ne troviĝas perdesegna kritiko; en *Sennacieca Revuo*, ankaŭ ne.

Almenaŭ tiuj du!



La 1000-a paĝo de LKK. De dekstre maldekstren: Hera Elik, Armela LeQuint, Ĵak LePuil, Georgo Lagrange, Laŭrenco Septier, Serge Sire. Statue staras sur la meblo, JoPetro Danvy. En la kadro, Zorhof.

Ĉu do fine la gazetoj *SAT-Amikaro/La Sago* kaj *La KancerKliniko* [15] estas la nuraj esceptoj, kiuj konfirmas tiun tro facilan ĝeneraligon? Eblas timi, ke jes. Ĉar tiuj du laste nomitaj, larĝe malfermas siajn kolumnojn al presdesegnoj. La revuo *SAT-Amikaro*, iĝinte *La Sago*, eĉ ankoraŭ pli ol antaŭe. Sed kvankam la aperritmo estas ĉiunumere regula, la etoso de la desegnoj restas tie «politike akceptebla» kiel ekzemple la bildrakontoj *Ĉe la lago*.

Sed la rekorde mencienda Esperanto-periodaĵo, kiu jam de sia kreiĝo plej abunde publikigadas karikaturojn kaj presdesegnojn estas la elstara *La KancerKliniko*, kies ĉefredaktoro estas Ĵak Le Pŭil, de ĝia numero 0 en 1976 kaj plu por ĝia venanta oktobra-decembra n-ro 172. LKK dispuŝis la kutimaĵojn! Ĉu pro instiga influo de la franclingvaj ĉiusemajnaj *Le Canard Enchaîné* (La Katenita Anaso) kaj *Hara Kiri*, kiu iĝos *Charlie Hebdo*? Sindiranta «politika, kultura, skandalema, ajnista», LKK neniam hezitis antaŭ karikaturo aŭ presdesegno, kaj sen plia demando antaŭdecidis ion ajn publikigi. Kaj tute neniel timis, eĉ publikiginte tre polemikajn *Charlie*-ecajn desegnojn. Ekzemple *Fia kaco, kia paco?*, presdesegno de Marcelo Redulez, kiu montras meze de muzulmanoj grupe preĝantaj en moskeo, dika kaco ĉirkaŭzonita de eksplodiloj en sama preĝa pozo.

Ĉu hodiaŭ plu severas la cenzuro en la hodiaŭaj esperantaj redaktejoj?

Fakte la plej vera kaŭzo de nepublikigo de presdesegnoj en la esperanta gazetaro estas tre simpla: mankas desegnistoj! Kiu nomo famiĝis pro siaj ilustraĵoj aŭ karikaturoj dum la unua jarcento de Esperanto? El la fruaj jaroj, laŭscie, neniu! Kaj la nomon Wranka

baldaŭ ĉiuj forgesos. Konsterniĝe. Male al muziko, arto dank' al kiu multaj homoj famiĝis en Esperantio, jam de Menu de Ménil [16], meritinte sian lionan karikaturon en 1906, al Ramona van Dalsen kaj ŝiaj flekseblaj plastaj diskoj, al Marĉela kaj Ĝianfranko Molle kun ilia roma skolo, ĝis multaj bandanoj de Vinilkosmo [17]: Jomo, Kajto, Flavio Fonseca, Amplifiki, La Kompanoj ktp.

Supozeble multaj redaktoroj tre ŝatus vidi presdesegnojn en siaj publikaĵoj, kaj la plejmulto de redaktoskipanoj de *Sennaciulo* favorus la proponon de talenta, profesia presdesegnisto, kiu pretus provizi *Sennaciulon* per unu aŭ du spite spritaj desegnoj ĉiunumere, sub la nura sed nepra kondiĉo, ke li estu sencenzure libera kaj ke se la redaktoskipo rajtus nur antaŭkomenti la proponojn (kiel por artikoloj), la desegnisto ĉiam fine decidus pri la aperigenda bildo. Tamen el la geredaktantoj unu ne rimarkis la maleston de tiuj desegnoj en *Sennaciulo*, kaj inter la legantoj tri respondis, ke ili rimarkis sed ke tio ne ĝenas ilin. (Unu el tiuj tri cetere publikigus nur kondiĉe ke la redaktoskipo kontrolu la enhavon de la desegnoj, tiel ke ili estu koheraj kun la principoj de SAT.) Tamen bedaŭrinde nenies tia propono spontanee venis ĝis nun. Aliaj solvoj proponas Gary Mickle, el la redaktoskipo de *Sennaciulo*:

“Valorus prezenti verkojn de diversaj artistoj, diverslandaj, diverstendencaj kaj kun diversaj stiloj. Ebla maniero por akiri desegnojn, estus transpreni taŭgajn desegnojn el alilingvaj gazetoj kaj esperantigi ilin. Kompreneble necesas peti permeson de la rajtohavantoj, sed kiam mi en la pasinteco petis permeson de gazetoj aŭ aŭtoroj por aperigi artikoltradukojn, ili ĉiam afable donis, do ankaŭ ĉe desegnoj povus funkcii. Teknike ne estas malfacile anstataŭigi alilingvajn parolvezikojn per Esperantaj, uzante grafikan programon, sed foje ankaŭ la metodo printi kaj superglui povas sufiĉe bone funkcii. Antaŭ jaroj mi uzis tiun metodon por produkti desegnojn por la *LEA/G-Magazino* [18]. Volo (Will Firth) akiris desegnojn de amika aŭstralia desegnisto kaj mi esperantigis ilin kaj surgluis la esperantigojn. (...) Eblus alvoki la legantojn sendi tiajn desegnojn, kaj konstati, kiu reagas.»

Ja indus, aŭ eĉ endus, instiga esploro, ĉu ne? Ĉar ja tro maloftaj, nur kelkaj esperantistoj pli malpli regule provizas satecajn gazetojn per originalaj desegnoj. Temas pri la fidela Jean Selle [19] (Johano Sel'), la elstara Serge Sire (Sergo Sir'), la komiksema Arnau [20] kaj la pentrista Kavlan [21].



Sel-humoraĵo de Jean Selle el La Sago

El la SATeca medio: Jean Selle kaj Serge Sire

Ekde la sepdekaj jaroj de la dudeka jarcento en la revuo *SAT-Amikaro* kamarado Jean Selle regule, preskaŭ ĉiunumere, publikigas po du aŭ tri presdesegnojn. Foje aŭdiĝis kritikoj pri la nebeleco de tiuj bildoj, pro tro videble amatora stilo de la aŭtoro. Ja la karikaturajn, la personaĵojn kelkiuj vidis senartaj, nelerte strekitaj, kaj la temoj nek ĉiam interesaj, nek bone traktitaj. Sed ĉu ne ĝuste tio ankaŭ aŭdeblas pri la profesiaj presdesegnoj de *Charlie Hebdo*? Ĉar tamen la *Sel-Humuraĵoj* klare esprimas SATecajn ideojn, kiuj nedubeble klasifikigas ilin presdesegnoj, laŭ la difino de la unua paragrafo de tiu ĉi artikolo. Kaj se Jean Selle [22] iel kuraĝas malgraŭ tiuj kritikoj plu provizi la gazeton, li ja pravas, ĉar el la kritikintoj, neniu alia faris tion, nek pli bele, nek pli sprite, nek pli celtrafe!



atendas komentojn de sia edzino, aŭ/kaj mendojn de Ĵak Le Pŭil, por produkti presigotan bildon. Tial ne tro abundas liaj karikaturaj de politikistoj aŭ famuloj. Tamen inter la multaj personaĵoj de li kreitaj elstaras Zorhof. Rigardu la kovrilpaĝon: ĉu vi do rekonas la maskitan mondosavanton? Ja la majstro ne plu timas ofendojn, sed ĉu tiu personaĵo ŝokas kelkajn puristojn? Certe la virinoj, ofte preskaŭ nudaj sur la bildoj de Serge Sire, levis polemikojn eĉ foje viglaj inter esperantistoj kaj esperantistinoj. Ankaŭ la frontpaĝo, kiun li verkis por la *Traktaĵo pri ateologio* [23] de Michel Onfray, ne plaĉis al ĉiuj. Ĝi estas represita en supra angulo de la *Bilda deliraĵo far Sir' : Por Ĉarli' help', do!* . Provokema, ja Serge Sire diras sin. Tute prave, tia li estas. Tial li estas jen tre ŝatata, jen malpli. Same liaj desegnoj.

Kaj cetere : SuperZam, moderna heroo !

Aliaj humoristoj karikaturis Ludovikon donante al sia heroo la sa Karikaturato de Bakunine far Sir' : li pruntedonis siajn trajtojn al Logo, la malica duon-dio, en la albumo «La Rejnoro» de Rikardo Vagner, tradukita de G. Lagrange. man nomon SuperZam [24] : en Britio Ian Carter kaj en Italio Daniele Binaghi kun Andrea Rossetto.



Afiŝo kun Rat-Man kaj SuperZam, de Daniele Binaghi kaj Andrea Rossetto

Ian Carter donis al si la esperantan nomon Jano. En 1975, li deĵoris kiel prezidanto de JEB (Junularo Esperantista Brita) kaj redaktis ties ĵurnalon *Kial Ne?* Unu el la plej allogaj enhavaĵoj estis la aventuroj de SuperZam. Li aparte internacie konatiĝis pro invento de tiu bildrakonta personaĵo.

Novembre 2007, la komikslibreto *Rat-Man en Esperanto* estis oficiale prezentita dum la foiro *Lucca Comics & Games*, en Lucca (Italio) ; por la reklamaj afiŝoj, Daniele Binaghi, projektestro de la tradukadprojekto *RoMEo*, kune kun Andrea Rossetto, komiksisto, decidis kunmeti Rat-Man kaj alian superheroon, ĉi-foje L. L. Zamenhof; do, tute nesciante pri la unua rolulo de Jano, estis denove kreita SuperZam.

Decembre 2007, Jano permesis uzon de la nomo de sia kreaĵo ankaŭ por la nova, eĉ taksante ĝin «tre ŝatinda».

Siaflanke, Arnau, oficiale Arnau Torras i Tutusaus, el Katalunio, kreis Doktoron Senesperanto. Tiu personaĵo estas miksaĵo de Zamenhof kaj memportreto. En tre malprudegaj kaj ironiaj komiksoj, la karikaturato celas la «Bonan Etoson», ĉie kie li estas. Kaj tiam sekso ĉefrolas.



Karikaturato de Bakunine far Sir' : li pruntedonis siajn trajtojn al Logo, la malica duon-dio, en la albumo «La Rejnoro» de Rikardo Vagner, tradukita de G. Lagrange.

En la vere tro efemera *RokGazet'* Niko Vološin esprimis sin per karikaturoj. Li ankaŭ desegnis por afiŝoj kaj kongreslibro de la SAT-Amikara Kongreso 1992 en Bordojo, sur kiu videblas Zamenhof, frake vestita, inter Mozarto kaj Rokulo.

Tiu prezento de la kelkaj troveblaj nomoj de esperantistaj karikaturistoj ne pretendas esti ĝisfunda. Ja grave mankas esploroj ekzemple tra *Heroldo*. Tamen ĝi montras la vakuon rilate presdesegnojn en la esperantista gazetaro pro duobla fakto: manko da kompetentaj artistoj kaj memcenzuro de la redaktantaroj ofte sub la protekta preteksto de neŭtraleco.

Novaj teknikoj malkaŝas retajn juvelojn...

Montriĝas, ke novaj humoristoj, plijunaj, rekte uzas interreton por publikigi siajn artaĵojn. La teknikaj evoluoj kaj la ekologia paperŝparado estas nur parto de la elementoj, kiuj konvinkis por tiu decido. Vito Markovo ekzemple rekomendas viziton de la franclingva retejo *Urtikan* [25], kiu bildigas ĉiutage unu presdesegnon. Tie dudeko da profesiaj artistoj (bedaŭrinde neniu esperantista) prezentas siajn reagojn al la aktualaĵoj. Plej multaj el tiuj presdesegnistoj ankaŭ laboras por *Charlie Hebdo*. Tiu «satira, libera kaj sendependa retejo» estas vere subtenenda.

...kaj sur la sociaj retoj, esperantistajn presdesegnojn de Robin Guinin

Engaĝita junulo estas Robin Guinin. Jam de pli ol dek jaroj fervora esperantisto, liaj ilustraĵoj modernigas la kalendaretojn de *Esperanto-Jeunes*, la libreton *Pasporta Servo* de TEJO, samkiel la afiŝojn de EDE [26] por la Eŭropaj balotoj. Koninda homo, Robin Guinin alportas finfine tutprofesian desegnarion en la movadon. En oktobro 2016 li respondis al demandoj de artkritikistino Adele Tilouine. Sekvas tradukitaj ekstraktoj de tiu intervjuo [27].

“Robin: (...) Miavidepunkte ilustrado estas unu el la plej efikaj rimedoj por komuniki mesaĝon. Mia unua deziro estas konscienci pri la problemoj ligitaj al ekologio, samkiel al socia malegaleco. Kaj la ligojn inter tiuj du paradigmoj povas riveli ilustraĵo, dank’ al ĝia spontana, rekta formato kaj ĝia kapablo uzi la tekston kaj la enscenigon.

(...) Ekzemple min forte logas la temo de la protektado de la amazona arbarego kaj min fascinas la tie loĝantaj indiĝenaj popoloj, vivantaj en kompleta harmonio kun sia natura medio. Pluraj el ili estas engaĝitaj en luktado kontraŭ ekspluatado de la arbaro far industrioj. Tiu batalo elvokas tiun de Davido kontraŭ Goljato kaj aparte tuŝas min. Tial mi desegnis, laŭ sugesto de Gert-Peter Bruch, prezidanto de la asocio *Planète Amazone*, ilustraĵon, kiu montras la ĉefon de la tribo Kayapo, la kaciko Raoni, eminenta figuro de la movado luktanta kontraŭ la senarbarigo en Brazilo jam de la 1970aj jaroj.

(...) Laŭ mi kritiko evoluas plurnivele. Ĝi komenciĝas per ekkonscio pri la neegala strukturo de la sistemo kaj ties forĵeto. Tiu naŭzo poste lasas lokon por pli konstrua sento de la rolo ludenda por evoluigi la sistemon; ĉar ĉiu individuo estas integra parto de socia sistemo kaj mem elektas la manieron, per kiu li/ŝi partoprenas en ĝi. Miaflanke, mi elektis ilustradon kaj mi turnis min al pozitiva kaj reva mondo, kiu invitas al ŝanĝo. Efektive ŝajnas al mi grave engaĝigi individuojn por socia ŝanĝo je struktura nivelo, emfazante kunsenton kaj poezion, kaj sopirigante ilin al pli bona mondo, ol voli devigi ilin ŝanĝi, vekante en ili misan konsciencan per ŝokaj aŭ perfortaj bildoj. Insulti aŭ kulpigi individuon estas, miaopinie, kontraŭefika. Tio obstinigas lin/ŝin kaj

instigas lin/ŝin persisti kun samaj opinioj, do rezultiĝas efiko kontraŭa al la dezirata! Tamen ilustraĵo havas proprajn limojn. Ĝi implikas simpligon de la mesaĝo kaj forviŝas nuancojn. Krome ĝi ebligas plurnivelajn interpretadojn, kaj homo, kiu vidas la bildon, sen koni ĝian enhavan intencon, povas tute libere interpreti ĝin. Laŭ propra plaĉo. (...))»



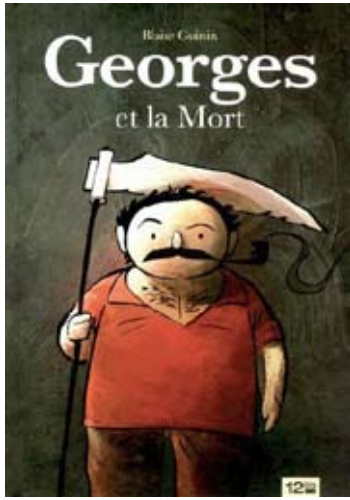
Desegno farita de Robin Guinin

La blogo aŭ fejsbuka paĝo [28] de Robin Guinin estas esplorindaj. Karikaturaj de Bolsonaro aŭ Macron atestas pri la idearo de tiu profesiulo, kiu ne hezitas uzi sian arton por sia idealo. La esperantista movado ne rajtas neglekti tiun talentulon. Ĉar, se lastatempe lin superŝutis troa laboro, li pretas akcepti proponon, regule aŭ de tempo al tempo, publikigi desegnojn en esperanta(j) gazeto(j). Robin Guinin eklernis Esperanton jarfine de 2007. Du jarojn poste li desegnis por la 150a naskiĝtago [29] de L.L. Zamenhof. Li publikigis ĝin en sia retpaĝaro (*Le Robinoscope*). Du jarojn poste, li donacis la desegnon al *Espéranto-France*. La asocio uzis ĝin por illustri la kalendareton de la jaro 2012. Post tio, la teamo de la asocio multfoje vokis lin por kunlabori (ilustri aliajn kalendaretojn aŭ librojn). Tiel Robin Guinin trovis sufiĉe facile lokon en la movado. Laŭ li, la E-movado estas granda kaj diversa movado, kaj tial li ne povas paroli pri la tuto. Plie, li ne

konas multe da aliaj esperantistaj artistoj (almenaŭ proksime de li en Francio), kaj tial ne povas paroli ilianome. Sed laŭ lia sperto, *Espéranto-France* vokis lin plurfoje por kunlaboro, kaj ŝatas liajn desegnajn kreaĵojn. Ankaŭ la partio EDE (Eŭropo Demokratio Esperanto) freŝdate vokis lin por kunlaboro. Tio jam signas agnoskon. Eble estus interesa ideo fari eksponon de ĉiuj desegnoj liaj pri Esperanto, estonte.

SR: Ĉu vi iam suferis cenzuron? Se jes, bonvolu rakonti. Se ne, ĉu vi mem foje cenzuris vin?

RG: Mi opinias, ke oni cenzuras sin mem ofte en la vivo, precize por antaŭgardi bonajn interrilatojn kun aliaj homoj. Ekzemple, kiam oni havas malbonajn pensojn pri iu, oni evitas diri al tiu ĉi tion, kion oni opinias (aŭ opiniis) pri li/ŝi. Ofte la pensoj pri iu (aŭ pri grupo de homoj) estas ligataj kun emocioj de la nuna momento, ne kun tio, kion oni vere opinias pri li/ŝi (aŭ ili), ankoraŭ malpli kun tio, kio li/ŝi (aŭ ili) estas reale. Estas same pri la desegnoj, mi ne desegnas ĉion, kion mi havas mense, unue ĉar mi ne havus sufiĉe da tempo por tion fari, poste ĉar mi pripensas la konsekvencojn, kiujn la desegnoj naskos publike: ĉu ni ne agu por provi plibonigi la mondon kaj la homajn interrilatojn? Tio ne signifas neniam preni riskojn. Fojfoje necesas ŝoki la kutimajn pensojn de la homoj por ŝanĝigi kaj plibonigi ilian vivon, eĉ se ili ne konscias pri tio. Sed eble, eĉ certe, mi eraras fojfoje proponi desegnon, kies konsekvencoj de la publikigo estas ne ĉiuj pli pozitivaj ol negativaj por aliuloj. Tiukaze mi pli bone agus ne publikiginte tion kaj min cenzuri! Sed plejofte oni nescias la verajn konsekvencojn de siaj agoj. Kio estas agi bone? Ĉu tio estas nur subjektiva afero? Aŭ universala realeco? Tiuj estas filozofaj demandoj, mi ne pretendas koni la ekzaktajn respondojn. Pri la cenzuro de aliaj personoj, mi povas rakonti tion, kio okazis freŝdate. Dum la Eŭropa voĉdonado, la teamo de EDE ne akceptis mian unuan desegnan proponon por sia afiŝo [30], ĉar ili timis cenzuron de la voĉdona administrado, pro eblaj kontraŭleĝaj elementoj de la desegno, laŭ la regularo.



Bildo farita de Blaise Guinin pri la renkonto de Georges Brassens kaj la Morto

SR: Ĉu vi sukcesas perlabori iom da mono aŭ nur altruisme donas viajn desegnojn por la kalendaroj, afiŝoj, PS-libretoj, Metodo11 ktp?

RG: Kiel jam dirite, mi donacis (do senpage) la unuan desegnon faritan al *Espéranto-France*. Ĝin oni uzis por ilustrati la kalendareton 2012. Poste, la asocio, kiu respektas mian artan laboron kaj scias, ke desegnisto estas mia profesio, proponis pagi min. Same kun EDE, ili eĉ pagis min pli ol la prezo, kiun mi proponis unue. Oni sciu, ke mi (tiel, kiel la plej granda parto de desegnistoj) perlaboras nek facile, nek multe da mono; do peti iom da mono, eĉ por subtenata ideo aŭ asocio, ne estas «pro avareco aŭ monavido». Se mi estus sufiĉe riĉa, mi senprobleme, altruisme donus senpagajn desegnojn por subteni Esperanton.

Kaj kion diri pri Blaise Guinin, la frato de Robin? Ankaŭ li estas desegnisto kaj li freŝdate eklernis Esperanton. Kaj la du fratoj verkis bildrakonton pri la renkonto de *Georges Brassens kaj la Morto*. En la franca, ankoraŭ ne esperantigita...

4. Konklude

Liberesprimo estas neelĉerpebla temo. Eblus verkadi ankoraŭ multe pli pri ĝiaj nuntempaj suferoj. Limigi ĝian aliron tra la presdesegnarto ebligis iel kanalizati la esencon de tiu artikolo, kiu prezentas kompreneble kaj evidente nur parteton de la temo. Koscianta, ke en mi boladas kirliĝantaj pensoj, ideoj, sentoj kaj emocioj, relegante tiujn kelkajn paragrafojn, mi esperas, ke ankaŭ ĉe vi tiu artikolo levis intereson. Bonvolu ne heziti komenti.

Kaj nun ne dubeble, instigitaj, -ataj, -otaj, kelkaj gekamaradoj ekprenos siajn kraĵojn, penikojn aŭ komputilajn programojn por provizi la venontajn rubrikojn de SATaj revuoj per presdesegnoj. Ĉar evidente pluraj SATanoj jam pruvis sian talenton tiuteme. Do ek al publikigo. Ĉu ne, Serĝo, Ho Song, Xana, Paŭlino, Vito, Ŝtonĉjo, k.c.?

Kompilis, tradukis kaj aranĝis Marcelo Redulez (32846) kun grava helpo de dankindaj Serĝo Sir', Ĵak Le Pŭil, Marie-Thérèse Lloancy, Janine kaj Yannick Dumoulin, Henri Masson kaj Robin Guinin. Ankaŭ de same dankindaj geamikoj respondintaj al sondadeto, kiel legantoj aŭ redakto-skipanoj de *Sennaciulo*.

Notoj:

[1] *Join, or die*, de Benjamin Franklin, publikigita la 9an de majo 1754: https://philadelphiaencyclopedia.org/archive/cartoons-and-cartoonists/15961_ca_object_representations_media_105404_original-2/

[2] Honoré Daumier (1808-1879):

<http://expositions.bnf.fr/daumier/grand/012.htm>

<http://www.historien-anecdotique.fr/2012/11/louis-philippe-ier>.

[3] <https://www.arte.tv/fr/videos/085752-223-A/arte-journal/>

[4] <https://www.cartooningforpeace.org>

<https://www.cartooningforpeace.org/editos/cartooning-for-peace-deplora-la-disparition-du-dessin-de-presse-dans-le-ny-times/>

[5] Fama franca desegnisto, Plantu publikigas siajn desegnojn frontpaĝe en *Le Monde*.

[6] Plej simbola frontpaĝo de *Charlie Hebdo* en 2006 montrante Mohamedon tenante sian kapon kaj ploure bedaŭrante: «Malfacilas, esti adorata de stultaĉuloj». Plu videbla





Ĉi karikaturo de la verkinto de tiu artikolo dum la 87a SAT-kongreso en Dinano (2014) krajonis Stéphane Lemarchand, filo de Bernardette Lemarchand, OKKanino. Ankaŭ esplorinda spuro, ĉu ne?



Presdesegno de Serĝo Sir' kun Buŝ, Gorbaĉev kaj Jelcin okaze de l' Aŭgusta puĉo (1991)



Desegno de R. Laval: Kies kapo tie apud tiu de Ŝvarc? Ĉu ne pipumanta Zaza

ĉe: https://www.huffingtonpost.fr/2015/01/07/cabu-goerges-wolinski-mort-charlie-hebdo-attaque-terroriste_n_6428912.html

[7] Artikolo el la franca gazeto *Le Monde*: https://www.lemonde.fr/actualite-medias/article/2015/01/07/charb-je-prefere-mourir-debout-que-vivre-a-genoux_4550759_3236.html

[8] Ĉiuj 36 kartoj rete videblaj: https://eo.wikipedia.org/wiki/Karikaturaj_bildkartoj_de_desegnisto_Jean-Robert

[9] https://eo.wikipedia.org/wiki/Alice-Leontine_Farges

[10] Fraŭlino Caro Oxenford verkis *La historio de la esperantista vagabonda klubo*, kiun ŝi fondis: <https://arkivo.esperanto-france.org/divers/oxenford/vagabond.htm>

[11] https://eo.wikipedia.org/wiki/La_Praktiko

[12] <https://kabareto.esperanto.cc/valo.htm>. Valo publikigis plurajn broŝurojn eldonitajn de SAT, inter kiuj *Individuismo en aktiveco* de Han Riner kaj *70 jaroj sub la verda stelo*.

[13] <https://kabareto.esperanto.cc/verkoj.htm>

[14] *Esperanto-gazetaro: historio, nuntempo kaj perspektivoj*, artikolo de Jukka Pietiläinen en *La Ondo de Esperanto*, 2007, n-ro 4 (150): <http://esperanto-ondo.ru/Novaj/Nov07-11.htm>

[15] *La KancerKliniko* (mallongige LKK) estas humura satira gazeto trimonata (retadreso: lkk@free.fr).

[16] Félicien Menu de Ménil, komponisto de la himno *La Espero*: https://eo.wikipedia.org/wiki/Félicien_Menu_de_Ménil

[17] Vinilkosmo, muzikeldonejo prizorgata de Floreal Martorell: <https://www.vinilkosmo-mp3.com/eo/>

[18] *LEA/G Magazino* estis organo de la Germana Laborista Esperanto-Asocio.

[19] https://eo.wikipedia.org/wiki/Jean_Selle

[20] https://eo.wikipedia.org/wiki/Arnau_Torras

[21] <http://www.yanpetro-kavlän.fr>

[22] Verkinte tiun paragrafon ni eksciis pri la forpaso de Jean Selle fine de novembro 2019. Korpreme.

[23] Ĉe EldonFako de SAT: <http://satesperanto.org/spip.php?article1776>

[24] SuperZam videblas: <https://eo.wikipedia.org/wiki/SuperZam>

[25] <http://www.urtikan.net>

[26] Europe Démocratie Esperanto: <http://e-d-e.fr>

[27] <https://innovisuel.blogspot.com/2016/10/les-illustrations-engagees-de-robin.html>

[28] <https://fr-fr.facebook.com/LE.ROBINOSCOPE/>

[29] La desegno por la 150a datreveno de Zamenhof: <http://lerobinoscope.canalblog.com/archives/2009/12/15/16166030.html>

[30] Bildfilmeto de Robin Guinin pri la rezulto de EDE ĉe la Eŭropaj balotoj de majo 2019: <https://www.facebook.com/LE.ROBINOSCOPE/videos/vb.590860637591928/376895542921635/?type=2&theater>



Zamenhof rokemus far Niko Voloŝin



Bildrakonto kun SuperZam, de Ian Carter